

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب و کتابخوانی از منظر قرآن

قرآن و دین مبین اسلام مطالعه و کتابخوانی و رفتن به دنبال کسب علم و دانش را یکی از فرایض و واجبات به شمار آورده و در این خصوص، به خاطر تأکید بر این امر، اولین آیات قرآن را که بر پیامبر نازل کرده است با الفاظ بخوان، قلم و علم قرین ساخته است. «**اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ * الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ**»^۱.

اهمیت مطالعه و کسب علم و خواندن و نوشتن به قدری مورد تأکید قرار گرفته است که خداوند یکی از سوره های قرآن را به قلم اختصاص داده است و در این سوره به قلم و به آنچه می نویسد قسم یاد می کند. «**ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ**»^۲.

رسیدن به رستگاری ابدی در نتیجه مطالعه زیاد و اندیشه انسان حاصل می گردد. چون مطالعه معمولاً اندیشه و تفکر را به دنبال دارد و انسان هرچه در پدیده های طبیعی و ماورای طبیعی اندیشه کند به همان اندازه به حقانیت و قدرت پروردگار خویش پی خواهد برد. در همین راستا در قرآن کریم می فرماید: «**إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ**»^۳.

بنابراین، طبق فرمایش آیه شریفه فوق مطالعه و کتابخوانی موجب افزایش علم و دانایی و در نتیجه موجب خشیت انسان در مقابل عظمت حق تعالی می شود و خضوع و خشوع از روی آگاهی و علم، مایه کمال و جاودانگی نوع بشر خواهد شد. در جای دیگر، خداوند می فرماید: «**هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ**»^۴.

دانایی و خرد انسان با تحقیق و تفحص در میان نوشته های دانشمندان و تجزیه و تحلیل پدیده های گوناگون حاصل می گردد و خداوند به همین نکته مهم اشاره فرموده و انسان ها را اولاً به مطالعه و اندیشه در آیات روشنگر قرآن فرامی خواند، و ثانیاً به مطالعه در آثار طبیعی و نوشته های دانشمندان و اهل دانش دعوت می کند. دین مبین اسلام ترقی جامعه و یافتن شناخت بر وجود حق تعالی را در گرو مطالعه افراد می داند. چون مطالعه به انسان آگاهی و بصیرت می دهد و انسان آگاه با چشم بصیرت به جهان و پدیده های پیرامون می نگرد و در هر چیزی که نگاه می کند وجود خدا و قدرت لا یزال او را مشاهده می کند ولی انسان ناآگاه هرچند که ظاهراً چشم دارد ولی چون واقعیت و وجود حق را در خود و اطرافش نمی تواند آن طور که باید ببیند و درک کند، نابینایی بیش نیست و قرآن چنین فردی را کور خطاب می کند و شخص کور و نابینا را برابر و یکسان نمی داند.^۵ همچنین قرآن می فرماید: «**فَاقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ**»^۶ از آیه شریفه مذکور چنین برمی آید که به طور کلی مطالعه و کتابخوانی بر همگان لازم است و به طور خاص، خواندن و تفکر در آیات قرآن با مفاهیم غنی و جامع آن از هر کاری ارزشمندتر است. چرا که قرآن برنامه زندگی بشریت است و تنها براساس همین برنامه دقیق، که توسط خالق بی همتا برای رشد و کمال انسان نازل شده است، سعادت ابدی امکان پذیر خواهد بود.^۷

جایگاه کتاب و کتابخوانی و کسب علم در احادیث و روایات

یاد گرفتن، خواندن، نوشتن، و تحصیل علم و دانش در احادیث و روایات متعددی توسط پیامبران و ائمه اطهار علیهم السلام بسیار مورد تأکید قرار گرفته است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و اله فرموده اند: «**اطلبوا العلم من المهد الى اللحد**». «ز گهواره تا گور دانش بجوی» همچنین فرموده اند: «**من مات و**

میراثه الدفاتر و المحابر و جبت له الجنة». «هر کس بمیرد و میراث او دفترها و دوات باشد بهشت بر او واجب می شود»^۸.

تمامی احادیث و روایاتی که از پیامبر اسلام صلی الله علیه و اله در خصوص کتاب و کتابخوانی و دانش اندوزی نقل شده است، ادامه فرامین و اهداف قرآن مجید بوده و مبین اهمیت آن در رسیدن به کمال دنیوی و اخروی انسان ها و جوامع انسانی است. البته در تمام مراحل مطالعه و کسب علم و نگارش و انتقال آن به دیگران در هر عصر و زمانی جهت گیری انسان باید به سمت پروردگار و در پرتو انوار معنوی و معارف و رضای الهی باشد. در این راستا روایتی از پیامبر صلی الله علیه و اله بدین مضمون آمده است: «صاحب قلم را روز قیامت درتابوتی آتشین که با قفل های آتش بسته شده است، بیاورند سپس نگاه کنند که قلم را درچه جهت به جریان انداخته است. اگر قلم را در اطاعت و رضای الهی به کار گرفته باشد، از تابوت بیرون آورده می شود ولی اگر از قلم در راه معصیت خداوند بهره جسته باشد به اندازه هفتاد سال پرتاب می شود»^۹.

از حدیث فوق چنین برمی آید که هر کتابی را نباید خواند و هر کتابی را نباید نوشت. هر مطالعه ای موجب سعادت و رستگاری انسان و جوامع انسانی نمی شود. خواندن و نوشتن مطالب مبتذل و گمراه کننده نه تنها موجب کمال نمی شود بلکه از معاصی کبیره می باشد.

همچنین پیامبر اسلام صلی الله علیه و اله فرموده اند: «گاه مؤمنی از جهان درگذرد و تنها یک برگ کاغذ از خود به میراث بگذارد که دانشی بر آن نوشته شده باشد، همان یک برگ پرده ای میان او و آتش دوزخ خواهد افکند».

حضرت علی علیه السلام می فرمایند از نوشته های دانشمندان می توان به میزان خرد آنها پی برد و نوشتار انسان نشانه عقل و دلیل فضل و برتری اوست. کسی که با کتاب خود را آرامش می دهد، هیچ آرامشی را از دست ندهد.

^۵ - سوره فاطر، آیه ۱۹.

^۶ - سوره مزمل، آیه ۲۰.

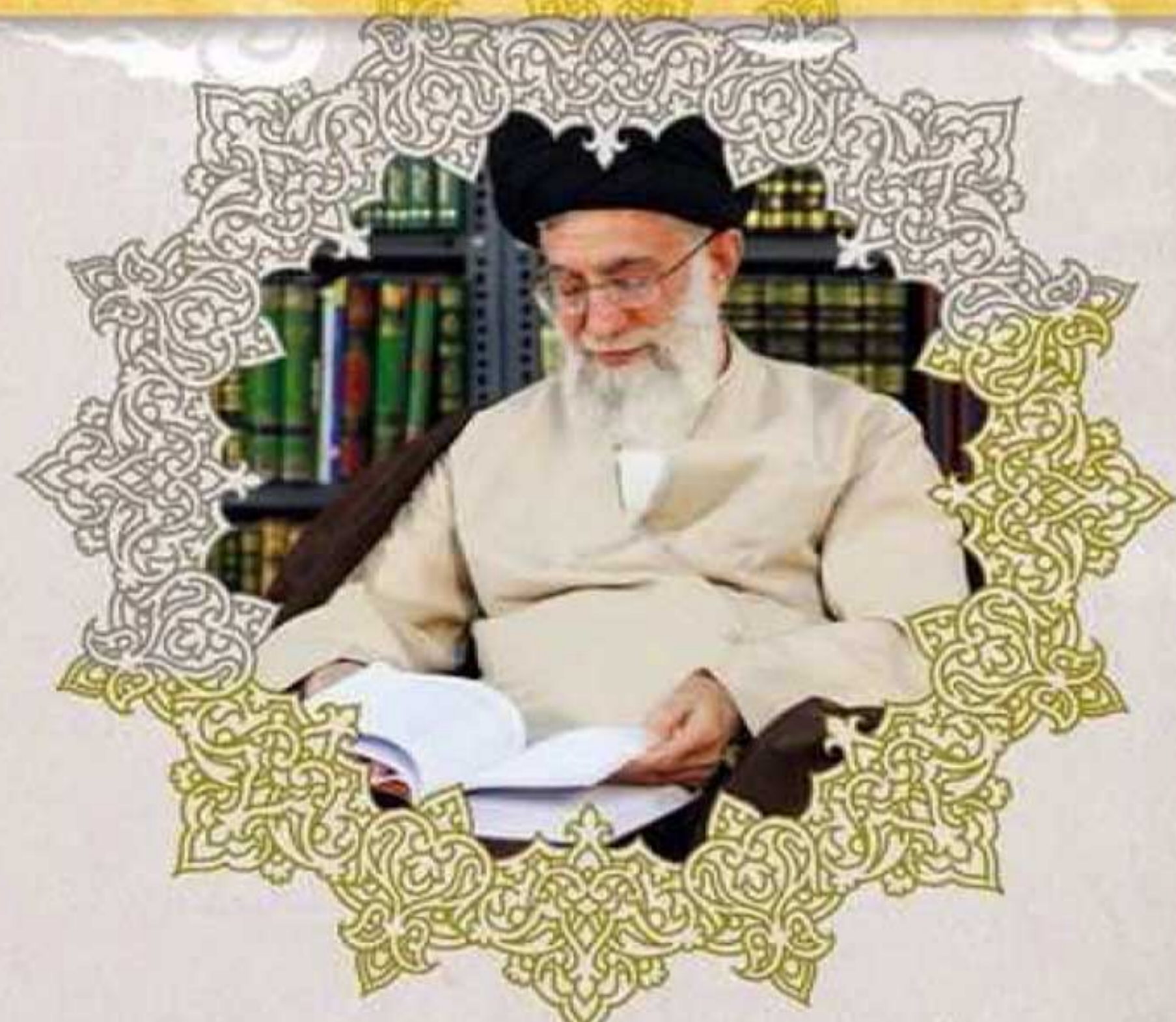
^۷ - علی، مرادمند، کتاب و کتابخوانی از منظر قرآن، کتاب سال بیست و یکم بهار، شماره ۱،

۱۳۸۹ ص ۱۸۳.

^۸ - هاشم بن سلیمان، بحرانی، معالم الزلفی [چاپ سنگی]. طهران: ۱۲۸۹، ص ۳۲۱.

^۹ - علی بن حسام الدین، متقی، ج ۶، کنز العمال فی سنین الأفعال و الأفعال. بیروت: مؤسسه الرساله، ۱۴۱۳، ص ۸۶.

کتاب و کتابخوانی

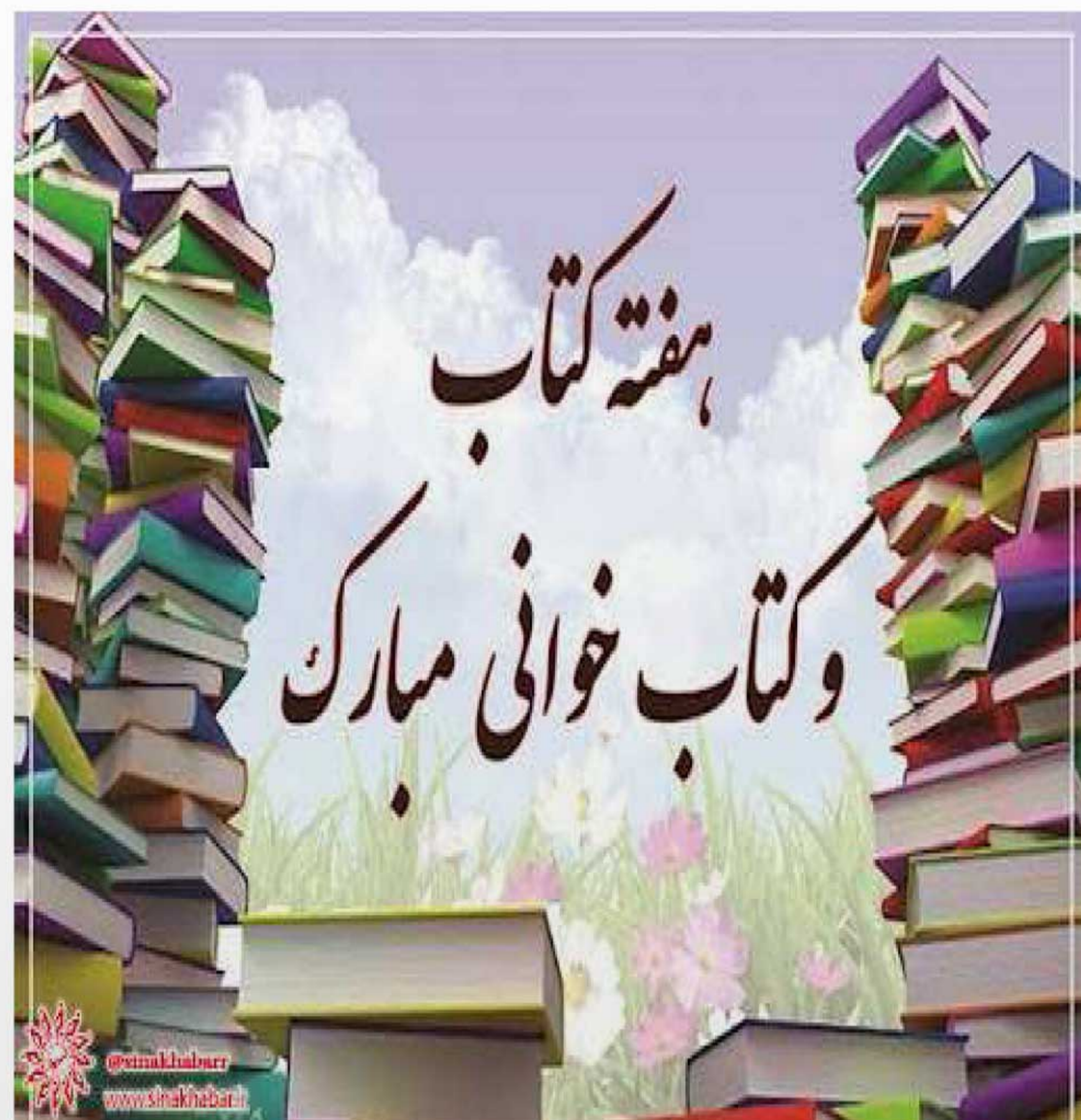

من می‌خواهم خواهشی از مردم بکنم و آن این است: کسانی که وقت‌های ضایع‌شونده‌ای دارند؛ مثلاً اتوبوس یا تاکسی سوار می‌شوند، یا در جاهایی مثل مطب پزشک در حال انتظار به سر می‌برند و به هر حال اوقاتی را در حال انتظار به بی‌کاری می‌گذرانند، در تمام این ساعات، کتاب بخوانند.

کتاب در کیف یا جیب خود داشته باشند و در اتوبوس که نشستند، کتاب را باز کنند و بخوانند.

۱۳۷۵/۰۲/۲۲

کتاب‌هایی را معین کنند، بخوانند و تمام کنند. افرادی که کار روزانه دارند مثلاً کارمند اداری، کارگر، کاسب و یا کشاورز هستند وقتی به خانه می‌آیند، بخشی از زمان را گرچه نیم‌ساعت برای کتاب خواندن بگذارند. چقدر کتاب‌ها را در همین نیم‌ساعت‌ها می‌شود خواند! بنده دوره‌های بیست جلدی و بیست و چند جلدی کتاب را در همین فاصله‌های ده دقیقه، بیست دقیقه و یک ربع ساخته خوانده‌ام. پشت این کتاب‌ها را هم یادداشت می‌کنم که معلوم باشد. شاید صدها جلد کتاب را همین‌طور در این فاصله‌های کوتاه ده دقیقه‌ای خوانده‌ام^{۱۳}»

حضرت علی علیه السلام در خصوص دقت در نوشتن می‌فرماید: «هرگاه چیزی نوشتی، پیش از آنکه مهرش کنی، آن را بازنگری کن، زیرا که در حقیقت بر خرد خویش مهر می‌زنی»^{۱۰}.

حضرت امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «بنویس و دانشت را در میان برادرانت منتشر کن، آنگاه که مرگت فرا رسد، کتاب هایت را برای فرزندان به میراث بگذارد؛ زیرا روزگار سختی فرا خواهد رسید که در آن هنگام مردم جزء با کتاب‌های خود انسی ندارند» همچنین فرموده اند: «کتاب‌هایتان را نگهدارید که در آینده به آنها نیاز خواهید داشت»^{۱۱}

اهمیت کتاب در نزد بزرگان

یکی از شادی‌های معقول و سازنده، شادی برای رشد علمی و رفع مشکلات علمی است کسانی که عشق به مطالعه و دانش دارند لحظه‌های تحصیل و مطالعه خود را بهترین لحظه‌ها می‌دانند درباره ی شیخ طوسی آمده است که: «گاهی تا صبح روی مسأله‌ای فکر و مطالعه می‌کرد، وقتی بر حل آن مشکل موفق می‌شد، آن چنان بهجت و مسرتی به او دست می‌داد که فریاد می‌کرد: *أین المُلُوكُ وِ ابْناءِ المُلُوكِ*؛ پادشاهان و پادشاه زادگان که شب‌ها را به عیش و عشرت و لذت به سر می‌برند کجا هستند که بیایند و این لذت ما را درک کنند؟!»^{۱۲}.

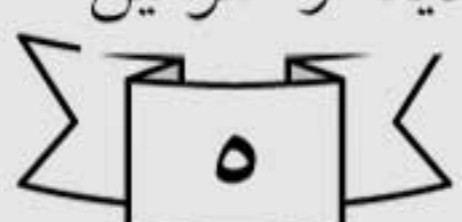
در اهمیت کتاب و کتابخوانی مقام معظم رهبری (مد ظله) می‌فرماید: «کتابخوانی را باید جزو عادات خودمان قرار دهیم. به فرزندانمان هم از کودکی عادت بدهیم کتاب بخوانند؛ مثلاً وقتی می‌خواهند بخوابند، کتاب بخوانند یا وقتی ایام فراغت هست، روز جمعه‌ای هست که تفریح می‌کنند، حتماً بخشی از آن روز را به کتاب خواندن اختصاص دهند. در تابستان‌ها که نوجوانان و جوانان محصل، تعطیل‌اند حتماً کتاب بخوانند»

^{۱۰} - هادی، ربانی، سیمای کتاب. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰، ص ۱۷-۱۹.

^{۱۱} - محمد باقر، مجلسی، ترجمه جلد دوم بحار الانوار [چاپ سنگی، بی‌جا، بی‌تا، ص ۱۵۲-۱۵۰].

^{۱۲} - مرتضی مطهری، آشنایی با قرآن، چاپ دوم، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۸۸، ص ۳۸.

^{۱۳} - بیانات مقام معظم رهبری درباره کتاب و کتابخوانی، مصاحبه پس از بازدید از سومین نمایشگاه بین‌المللی کتاب، ۱۳۶۹/۲/۱۹.

پارمهبان

معاونت پژوهش مدرسه علمیه الزهرا (س)
شوش، پاییز ۱۴۰۰